

ÇEVİRİ STRATEJİLERİNİN YAZIN ÇEVİRİSİNDE UYGULANMASI: YAŞAR KEMAL'İN ÖLMEZ OTU ESERİNİN İNGİLİZCEYE ÇEVİRİSİNDEN ÖRNEKLER

İnönü KORKMAZ*

ÖZ: Bu çalışmanın asıl amacı çeviri stratejilerinin yazın çevirisinde nasıl uygulandıklarının örnek bir metin üzerinden incelenmesidir. Ayrıca yazın çevirisinin ne denli güç bir uğraş olduğu ve yazınsal eserlerin çevirmenlerinin karşılaşılabilecekleri güçlüklerin neler olduğunun da irdelenmesi hedeflenmektedir. Yazınsal eserlerin ait oldukları kültürleri yansıttıklarını düşünürsek, her bir yazınsal eserin çevirisinin kültürlerarası iletişimde etkili bir rolünün olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle yazınsal eserlerin çevirisi sürecinde çevirmenlerin salt iki farklı dil (kaynak dil ve erek dil) üzerinde yetkin olmasının yetmeyeceği ayrıca her iki kültür hakkında da yeterli ölçüde bilgili olması beklenebilir. Bunun dışında yazınsal metinlerin çevirmenlerinin çeviri stratejilerini iyi tanımaları ve gerekli durumlarda yetkin bir biçimde kullanabilmeleri gerekir. Bunun sonucunda çeviri eserler kültürlerarası iletişimde başarılı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Yazın Çevirisi, Yazınsal Eserler, Çeviri Stratejileri, Kaynak Metin, Erek Metin.

IMPLEMENTING TRANSLATION STRATEGIES ON LITERARY TRANSLATION: ENGLISH TRANSLATION SAMPLES FROM YAŞAR KEMAL'S WORK OF ÖLMEZ OTU

ABSTRACT: The main objective of this study is to examine how the translation strategies are applied in literary translation via a sample of literary work's translation. It is also aimed to describe how difficult the literary translation task is and what kind of adversities that the literary translators might face during the translation process. If we consider that the literary works might reflect the cultures to which they belong to, it is an inevitable fact that each literary translation work has an effective role on the intercultural communication. Thus, it should be noted that the competence on two different languages (source language and target language) will not suffice, yet knowledge on both cultures will also be expected for the translator. Besides, the fact that translators of literary works should also know the translation strategies well and be

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü, Mütercim Tercümanlık İngilizce Ana Bilim Dalı. inonukorkmaz@trakya.edu.tr

able to use these strategies as needed. As a result of this, the translated works could be successful in intercultural communication.

Keywords: Literary Translation, Literary Works, Translation Strategies, Source Text, Target Text.

Giriş

Bu çalışmada incelenen örnekler Yaşar Kemal'in *Ölmez Otu* eserinden ve onun İngilizceye çevirisi olan "Undying Grass" başlıklı çeviri metinden alınmıştır. Çeviri stratejileri bağlamında incelenen örneklerde özellikle kültürel ve dilsel öğelerin çeviri sürecinde karşılaşılan zorluklara çevirmen kararları doğrultusunda getirilen çözümler betimsel bir biçimde sunulmaktadır. Yazın çevirisinde çevirmenlerin karşılaşılabileceği bu gibi durumlar bu çeviri türünün ne denli zor olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Çevirmenlerin salt dil edincine sahip olmayıp çalıştıkları dillerin ait oldukları kültürler hakkında da bilgi sahibi olmaları başarılı çeviri eserler üretmelerine olanak sağlayabilir. Ayrıca çevirmenlerin çeviri stratejileri hakkındaki farkındalıkları da çeviri sürecini olumlu yönde etkileyebilecek bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu stratejilerin bilinçli ve gerekli biçimde kullanılması çeviri sürecinde ortaya çıkabilecek zorlukların üstesinden gelmede çevirmenlere yol gösterebilir.

Kuramsal Çerçeve

Yazın çevirisinin, çevirmen penceresinden bakıldığında aslında bir yeniden yazma süreci olduğu görüşünden hareketle bir takım güçlükleri olduğundan bahsedilebilir. Yazın çevirisinin tarihçesi üzerine yapılan çalışmalardan örnek verecek olursak, Aksoy'un¹ sınıflandırmasıyla bu güçlüklerin temelinde beş temel etmen bulunmaktadır:

- 1- Sanatsal dil kullanımı
- 2- Dilbilgisi
- 3- Kültüre özgü sözcükler ve kavramlar
- 4- Zamansal farklılıklar
- 5- Yazınsal tür ve teknikler

Bu çalışmada bu etmenlerden kültürel sözcük ve kavram kullanımı temel alınacak olup Yaşar Kemal'in eserlerinde sıkça rastlanan betimlemelerinden ve bunların İngilizce çevirilerinden örneklere yer verilmektedir. Aksoy'a göre kültürel özelliklerin çeviri süreci üzerinde

¹ N. Berrin Aksoy, *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, İmge Kitabevi Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 83.

sorunsala neden olabilecek etkisinin temelinde kaynak metinde mevcut olan öğelerin hedef metne taşınmasında “*hedef kültürde var olmama*” ya da “*hedef metin okuyucusunun kültürel dizgesinde farklı*” biçimde yer alması yatmaktadır.²

Yazın çevirisi üzerine Ayşe Ece'nin³ gerçekleştirdiği çalışmada da değindiği gibi yazarlar da çevirmenler de yazma ve çeviri eylemlerinin birer aktörleri olarak görülebilir. Yazarlar, çevrelerinde sürekli değişen ve farklılaşan insanların doğasını okuyup edindikleri sözcükler aracılığı ile bir metne dökerken çevirmenler de yazarların ortaya çıkardıkları metinlerin okuru olurlar. Bu bağlamda hem yazar hem de çevirmen yazma ve yeniden yazma eylemlerinden önce okuma eyleminde bulunurlar. Böylece çeviri metinlerin incelenmesi söz konusu olduğunda hem yazarın hem de çevirmenin bu özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bunu gerçekleştirmek adına da çeviri sürecinin öncelikle betimlenmesi sürecin nasıl işlediği hakkında önemli veriler sağlayabilir. Bu bakımdan yazın çevirisi üzerine getirilen yaklaşımlarından “betimleyici yaklaşım”ın bu çalışmada ele alınması uygun görülebilir Gideon Toury'nin “betimleyici çeviribilim” olarak nitelendirdiği yaklaşımın temelinde çeviri metinlerin betimlenmesi bulunmaktadır.⁴ Bunu gerçekleştirmek adına bir yazınsal eserin çevirisi çevirmen normları bağlamında hem “metin içi” hem de “metin dışı” kaynaklardan yararlanmak mümkündür. Çevirmenin belirli bir bağlam içinde ortaya koyduğu çeviriye yönelik eylemlerinin yorumlanması bu konuda yardımcı olacaktır. Bu incelemede çevirmenin verdiği kararlar önceden belirlenmiş çeviri stratejileri göz önünde bulundurulurken betimlenmektedir.

Son olarak incelemeye başlamadan önce kaynak metin yazarı ile çevirmen hakkında kısaca bilgi vermek uygun görülebilir. Gerçek adı Kemal Sadık Gökçeli olan Yaşar Kemal, 1923 yılında Osmaniye'de doğmuş ve Adana'da büyümüştür. Çağdaş Türk Edebiyatı'nın önde gelen roman, öykü ve senaryo yazarlarından biri olup eserleri başta İngilizce olmak üzere pek çok yabancı dile çevrilmiştir. Eserlerinde yetiştiği Adana ve Çukurova ile Adana halkını ve bu halkın ağalık sistemi altında ezilen yaşamlarını ustalıkla sunmuştur. Yazarın hakkında yazdığı bölge halkının sosyal sorunlarına değinerek karakterlerinin gelenek ve göreneklere sıkı sıkıya bağlı olmalarını

² N. Aksoy, *age.*, s. 56.

³ Ayşe Ece, *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmenin İzinde*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 20-28.

⁴ A. Ece, *age.* s. 27.

tarafsız bir biçimde yansıttığı *Yılanı Öldürseler* gibi eserleri bulunmaktadır.⁵ Bu incelemeye konu olan *Ölmez Otu* eseri Yaşar Kemal'in 17 Ocak 2001'de yitirdiği eşi Tilda Kemal tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Ağırlıklı olarak yirminci yüzyıl Türkçe edebiyatının ikinci döneminde birçok eseri bulunan yazar 28 Şubat 2015'te İstanbul'da vefat etmiştir. Yazarın eserlerinde çoğunlukla yaşadığı bölge halkının sorunlarını ele alışı ve bölgenin kültürel yapısını sergilemedeki ustalığı eserlerinin birçoğunun farklı dillere çevrilerek farklı kültürlerle ulaşmasına neden olmuştur. Ayrıca Hickman'ın da belirttiği gibi Yaşar Kemal Türk halk gelenekleriyle yakından ilgilenir ve “sesini, söylenece, şiir ve halk türkülerinde çok önce söyleneleştirilmiş olan olay ve kişilerde duyurur.”⁶

Bu eserin çevirmeni olan Tilda Kemal (Tilda Gökçeli), 1923'te doğmuş 1948'te İngiliz NAFEN haber ajansında⁷ çevirmenliğe başlamış ve hayranı olduğu Yaşar Kemal ile evlendikten sonra ölümüne dek hem ona hayat arkadaşlığı hem de eserleri için çevirmenlik yapmıştır. Tilda, İspanyol göçmeni Musevi bir aileden geliyordu.⁸ Padişah II. Abdülhamit'in Baştabibi Jak Mandil Paşanın torunu olan Tilda, Yaşar Kemal'in 17 kitabını İngilizceye çevirmişti. Türkçenin yanı sıra İngilizce ve Fransızca biliyordu. Bundan daha önemlisi Yaşar Kemal'in eserlerinin Avrupa'da tanınmasına yardımcı olmuştur. Entelektüelliği ve aristokrat bir aileden gelmesinin bu tanıtımın başarılı olmasında payı çoktu. Arthur Miler ile iyi bir dost olan Tilda, bu ve bunun gibi bağlantıları sayesinde tanınmış yabancı yazarların Türkiye'ye gelmesine ön ayak olmuştur. İyi bir eleştirmendir de ayrıca. Eşinin romanlarını eleştirmiş ve eşinin romanlarında karşılaştığı yöresel bitki isimlerinin çevirisi için bitkiler ile ilgili yabancı kitapları sıkça okuyup uzun incelemelerin ardından bunları ustaca çevirmiştir.

İnceleme Yöntemi

İncelemede, eserin tamamının incelenmesinin zamana bağlı nedenlerden dolayı daha kapsamlı bir çalışmaya konu olması gerektiğinden, eserin yalnızca bir kısmı ele alınacak olup bu kısım içerisinde

⁵ Lale Aminova, “Yaşar Kemal'in “Yılanı Öldürseler” Hikayesi ve Abdulla Kadiri'nin “Ötgen Günler” Romanlarında “Saf Aşk” Teması ve Kadın Motifi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 20, Erzurum, 2002, s. 163-168.

⁶ William C. Hickman, “Traditional Themes in the Work of Yaşar Kemal: İnce Memed”, *Edebiyat* (University of Pennsylvania, Middle East Center), V (1-2), 1980, s. 55-68. Çeviren Ayşe Mengi, “Yaşar Kemal'in İnce Memed'indeki Geleneksel Temalar”, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, Ankara, Mart 1983, s. 154-166.

⁷ <http://www.milliyet.com.tr/2001/01/29/pazar/yazortay.html> son erişim tarihi: 2 Ocak 2014.

⁸ <http://www.milliyet.com.tr/surpriz-evlilik/guncel/haberdetayarsiv/11.08.2002/246851/default.htm> son erişim tarihi 2 Ocak 2014.

gerçekleştirilen çevirinin genel çeviri stratejileri bağlamında irdelenmesi hedeflenmektedir. Araştırma yöntemi olarak, kaynak metin ile erek metinden örnekler seçilmiş ve karşılaştırmalı bir biçimde çeviri stratejileri bağlamında kültür odaklı nesnelere betimsel bir biçimde incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Seçilen ve incelenen nesnelere kaynak dilden erek dile nasıl çevrildiği konusuna ağırlık verilmekle birlikte, iki dil arasında bir paralellik olup olmadığı sorgulanmaya çalışılmıştır. Paralelliklerin bulunmadığı durumlarda çevirmenin nasıl bir yol izlediği araştırılmıştır.

İncelemeye konu olan eserin seçiminde Yaşar Kemal'in genelde romanlarında görülen "yöresel kültür" dokularına *Dağın Öte Yüzü* üçlemesinde sıkça yer verilmiş olmasının bu üçlemeden çıkan son eser olan *Ölmez Otu*'nun seçilmesinde etken olduğu söylenebilir. Çevirmen gözüyle, "yöresel kültür" dokularının nasıl aktarıldığı bu incelemenin çıkış noktalarından biri olduğundan, bu eserin bu bağlamda yeterli ölçüde veri sağlayabileceği düşünülmüştür.

İncelemeye öncelikle kaynak metin *Ölmez Otu* ve erek metin *Undying Grass* hakkında bilgi vererek başlayalım:

Kaynak Metin

İncelemeye konu olan *Ölmez Otu*, Yaşar Kemal'in *Dağın Öte Yüzü* üçlemesinin son kitabıdır. İlk olarak 1968'de yayımlanmıştır. İncelemede kullanılan baskısı ise Ocak 1997'de Adam Yayınları'ndan İstanbul'da basılmıştır. Yazarın psikoloji ve simgesel öğelere yer verdiği *Dağın Öte Yüzü* üçlemesinin ilk kitabı olan *Orta Direk*'te (1960), "Torosların arka yanındaki" bir köyün insanların, pamuk tarlalarında ırgatlık yapmak için, Çukurova'ya doğru tabiatın zorluklarına karşı koyarak yaptıkları yolculuk anlatılmaktadır. Yaşar Kemal, destansı bir hava yaratarak ve bu havaya uygun bir Türkçe kullanarak bu eseri yazmıştır. Yazarın, *Orta Direk*'in önsüzünde de belirttiği gibi, yazdıkları kendi yaşantısından izler taşımaktadır. Serinin ikinci kitabı olan *Yer Demir Gök Bakır* (1963) ise köylülerin mit yaratması öyküsüne yer vermektedir. *Yer Demir Gök Bakır*'da, güçlüklerden bunalmış, geleceklerini değiştirmek için ümitleri olmayan köylülerin, insanoğlunun çaresiz kaldıkça başvurduğu çözüme başvurarak, bir mit yaratıp bu mite sıkı sıkıya sarılmaları anlatılmaktadır. "Üçlemenin son kitabı *Ölmez Otu*'nda ise bir yandan değişen koşullar içinde bu mitin yıkılışı anlatılırken, diğer yandan da bir kişinin bir cinayet mitini yaratışı anlatılır."⁹ İlk iki kitapta büyük bir serinkanlılıkla ve bir romancı

⁹ <http://www.izafet.com/sanat-ve-edebiyat/33518-yasar-kemal.html> en son erişim tarihi: 30 Aralık 2013.

gözü ile köyün ekonomik ve toplumsal gerçekliği, köylülerin yaşama ve çalışma koşullarını gözler önüne seren Yaşar Kemal, *Ölmez Otu*'nda tüm bu nesnel koşulları bir yana bırakır ve insana doğru yönelir. İnsanın (Memidik) içinde bulunduğu acınası, öfkeli, bazen çaresiz ve bazen dehşet saçan koşullara yönelmektedir. Berna Moran'ın deyişiyle “Dağın Öte Yüzü” üçlemesi aslında kişinin değil bir köyün öyküsüdür.¹⁰ Moran, Yaşar Kemal'in eserlerinde öne çıkan “**yozlaşma mitos**”na dikkat çekmektedir.¹¹ Yaşar Kemal'in çizdiği Çukurova dünyasında ilk göze çarpan bu tema çerçevesinde insanın ve doğasıyla birlikte bozulmasının ve nihayetinde bir yozlaşmanın ele alındığı görülmektedir. Bunların temelinde 1876'da gerçekleşen iskan olayının ve yirminci yüzyılın ortasından sonra başlayan tarım alanındaki sanayileşmenin yattığı ileri sürülmektedir.

Erek Metin

Kitabın çevirisi 1989 yılında Collins Harvill yayıncılık tarafından Londra'da *The Undying Grass* adıyla yayımlanmıştır.¹² Genelde, klasik eserlerin yayımlarıyla ilgilenen yayınevi, özgün (İngilizce) dil dışındaki çağdaş eserleri de basmaktadır. Kitap hakkında *The Observer*'da çıkan bir yorum, yazarın olduğu kadar çevirmenin de başarısının altını çizmektedir: “Toroslardan esen rüzgârlar kadar güçlü ve şiddetli bir anlatımı var”.¹³

Çeviri Stratejileri

İncelemeye başlamadan önce “Çeviri Stratejileri” konusuna değinmek okurlar için daha bilgilendirici olacaktır. Çeviri stratejilerini iki ana başlık altında toplamak mümkündür.¹⁴

I. Sözcük ve tümce düzeyinde sözdizimsel ve anlamsal çeviri stratejileri.

II. Edimsel çeviri stratejileri.

Sözcük ve tümce düzeyindeki çeviri stratejileri; *Ödünçleme*, *Somutlaştırma*, *Üstamlı / Altamlı Çeviri*, *Türetme*, *Telafl* ve *Çıkarım* olarak sıralanabilir. Edimsel çeviri stratejileri ise; *Yer Değiştirme*, *Açıklama*,

¹⁰ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2: Sebahattin Ali'den Yusuf Atılgan'a*, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1996, s. 128.

¹¹ B. Moran, *age.*, s. 116-129.

¹² Yaşar Kemal, *The Undying Grass*, İngilizceye çeviren Thilda Kemal, Collins Harvill, Londra, s. 5-108.

¹³ <http://www.pandora.com.tr/urun.aspx?id=30835> en son erişim tarihi: 1 Ocak 2014.

¹⁴ Mine Yazıcı, *Yazılı Çeviri Edinci*, Multilingual Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 31-39.

Uyarlama, Standartlaştırma, Perspektif Kaydırma, Açıklamalı Çeviri ve Yabancılaştırma / Yerelleştirme olarak ele alınabilir.¹⁵

1) Ödünçleme: İki biçimde gerçekleştirilmektedir: *Doğrudan aktarım* yoluyla, sözcüğün herhangi bir değişikliğe uğramadan ya da erek dil sesletim kurallarına uygun olarak aktarılması; “*consultation*” yerine “*konsültasyon*” şeklinde çevirmek gibi ya da *öyküntü sözcük* ya da tamlamanın birebir çevirisi aracılığıyla; “*tape recorder*” yerine “*kaset çalar*” gibi.

İncelemeye esas olan Yaşar Kemal’in *Ölmez Otu* eserindeki ödünçlenme örnekleri,¹⁶

a) Doğrudan aktarım: Taşbaşıoğlu (sayfa 8) – *Tashbash* (s. 6); Muhtar (s. 10) – *Muhtar* (s. 7); şalvar (s. 9) – *shalvar-trousers* (s. 7); cin (s. 12) – *jinn* (s. 9); İncecik (s. 15) – *Injejik* (s. 12); Ceyhan (s. 7) – *Jeyhan* (s. 5); Çukurova (s. 9) – *Chukurova* (s. 7); Anavarza (s. 7) – *Anavarza* (s. 5); Meryemce (s. 15) – *Meryemdje* (s. 12); Cabbar (s. 16) – *Jabbar* (s. 13); Yalıklılar (s. 17) – *Yalakers* ve *Yalak people* (s. 14); Hacı (s. 17) – *Hadji* (s. 14); şah (s. 19) – *Shah* (s. 16); padişah (s. 19) – *Padishah* (s. 16); Teh (s. 21) – *Teh* (s. 17). Maşallah (s. 26) – *Mashallah* (s. 22).

Özel isimlerde ve coğrafi biçimlere ait isimlerde (*Tashbash, Jeyhan*, gibi) doğrudan aktarım daha doğal bir ifade tarzı yaratmak amacıyla tercih edilmiş olabilir. Doğrudan aktarımın uygulandığı diğer sözcüklerden bazıları (*jinn, muhtar, hadji, shah* ve *padishah* gibi) kültüre özgü olan kavramlar olup erek kültürde karşılığını bulamamıştır. Bunlardan *jinn* ve *hadji*, daha çok dini çağrışımlar taşıyan kavramlardır. *Shah* ve *padishah* kaynak ekinin geçmişine ait yönetim ile ilgili unvanlar iken muhtar ise halen kullanılmakta olan idari unvanlardan biridir. Diğer yandan *Teh* nidası yerel ağızlara bir örnek teşkil etmektedir. Ancak *Yalıklılar* sözcüğü yerine bir yerde *Yalakers* bir başka yerde ise *Yalak people* kullanılması da ilginçtir.

b) Öyküntü: Şimşek mavisi (s. 7) – *lightning-blue* (s. 5); kaya atmacaları (s. 7) – *rock-hawk* (s. 5); kurşun külçesi (s. 7) – *an ingot of lead* (s. 5); gümüş ışıltısı (s. 7) – *silvery brightness* (s. 5); Uzundere (s. 16) – *Long Valley* (s. 13); at hırsız (s. 17) – *a horse-thief* (s. 14); eski toprak (s. 18) – *Hard as the old earth* (s. 15). Cirit atı gibi (s. 27) – *Like a jeered horse* (s. 22).

¹⁵ M. Yazıcı, *age.*, s.35.

¹⁶ Yaşar Kemal, *Ölmez Otu, Dağın Öte Yüzü 3*, İkinci Baskı (ilk basım 1968), Adam Yayınları, İstanbul, 1997, s. 7-108.

Bu bölümdeki örneklerin bazılarının her iki kültürde de yerini bulabileceğinden söz etmek mümkündür: *lightning-blue*, *silvery brightness*, *horse-thief* gibi. Diğer yandan “*eski toprak*” ve “*Uzundere*” için aynı durum geçerli olmayacaktır.

2) Somutlaştırma: Üst anlamlı bir sözcük yerine somut bir sözcük kullanma; “meal” (yemek) yerine “peynir ekmek” gibi. “Seferin adamı” (s. 8) – *Sefer's henchman* (s. 6); “Güven geldi” (s. 10) – *The idea gave him fresh confidence* (s.8); “Beden, beden ... ne oluyor, ne oluyor sana böyle?” (s. 12) – *Damn you! ... Damn you, my worthless body!* (s. 9); “Çukura indiler” (s. 18) – *they left fort the Chukurova* (s. 15); “çatlamak” (s. 18) – *easing his bowels* (s. 15).

3) Üst anlamlı / alt anlamlı çeviri: Burada sözcüğün tam olarak bire bir karşılığı yerine üst anlamlı ya da alt anlamlı karşılığını kullanmaktan bahsedilmektedir: “Yemek yemek” yerine (üst anlamlı) – “kahvaltı etmek” gibi. Tanyerleri ışıyordu (s. 18) – *the east was lighting up* (s. 15); deliksiz bir uyku çekti (s. 18) – *slept a deep untroubled sleep* (s. 15); avrattan kötü oldun, *Koca* Halil, avrattan (s. 19) – *You're worse than a woman, Old Halil, ... A mere woman* (s. 15); aynı sözcüklerin geçtiği yerde tam tersine bir yönde “dedi” – “*he scoulded*”;

4) Türetme: İngilizcedeki “chicken pox” sözcüğünün Türkçede “suçiçeği” biçiminde kullanılması gibi erek kültürden yola çıkarak yeni sözcük türetmeye denir. Vurgun Ahmet (s. 27) – *Spellbound Ahmet* (s. 23).

5) Telafi: Dilsel kısıtlamalardan kaynaklanan durumlarda, çevrilemeyen bir sözcük ya da ifadenin metnin ileriki kısımlarında italik, koyu harf gibi tipografik özellikler kullanarak çevrilmesi yöntemidir. Bu çalışmaya konu olan eserin incelenen kısımlarında bu stratejiye örnek teşkil edecek herhangi bir bulgu saptanmadı.

6) Çıkarım: Kaynak dildeki sözcük ya da sözcüklerin anlamından yola çıkarak bir çıkarımda bulunma yöntemiyle çeviri yapmaya denir. “Human trafficking” yerine “insan ticareti” gibi. ... boranda kışta (s. 13) – *... in the blizzard* (s. 10); ayağına taş değmesin (s. 23) – *May you never encounter a stone on your path* (s. 19); beş zebella gibi adam (s. 22) – *Five men, five giants* (s. 18); Amanallah (s. 22) – *Oh my God* (s.18); Bu uğurdur (s. 22) – *that spells luck* (s. 18).

7) Yer değiştirme: Çevrilecek tümcenin dilbilgisel olarak farklı bir biçimde düzgülmesi; “they enjoy *boxing*” – “*Bokstan* hoşlanıyorlar” gibi.

Güven geldi (s. 10) – *The idea gave him fresh confidence.* (s. 8); Artık ne elleri titreyecek ne de bedeni çözülecekti (s. 11) – *This time his hand would be firm, his body strong* (s. 8). Sefer ölmeyince ben bu dertten kurtulamam. (s. 9) – *I shan't ever rest as long as he lives* (s. 7). Bir azıcık dayak attı (s. 12) – *he had given you a beating* (s. 9). Benzer duruma örnekler yazarın diğer çalışmalarının da kapsamlı bir biçimde ele alındığı Şenyiğit'in¹⁷ çalışmasında da görülmektedir; “*O gavur Abdiyi bana teslim edin – Hand over to me that infidel Abdi Agha*”.

8) Açıklama: Kaynak metinde bulunmayan ancak kaynak metnin bağlamından ve erek kültürdeki bilgidен faydalanarak çevirmenin, çeviri metin içinde ek bilgiyi açıklaması. Örneğin, Tarhana Çorbası (Yaşar Kemal'in *Kimsecik I* eserinin Thilda Kemal tarafından İngilizce çevirisinde); “Lamb kebab, yoghurt, tarhana soup, a rare fresh cream made from beestings”.¹⁸ *Ölmez Otu*'nun çevirisinin incelenen bölümünde bu stratejiye örnek teşkil edecek bir veri bulunmamıştır.

9) Uyarılama: Kaynak metnin erek kültürün özelliklerini göz önünde bulundurarak çevirme. Örneğin, İrlanda fıkrasını Karadeniz fıkrasına uyarlamak gibi.¹⁹ Bu eserde bu stratejiye örnek bir veriye rastlanmamıştır.

10) Standartlaştırma: Uyarılamanın tersine toplumsal, yöresel ve zaman farklılıklarını göz ardı ederek ölçünlü ve dilbilgisel kurallara bağlı kalınarak gerçekleştirilen çeviridir. Bu strateji için de incelenen metinde bir örneğe rastlanmamıştır.

11) Perspektif kaydırma: Sözcük, yerleşmiş ifadeler veya argo çevirilerinde perspektif kaydırmaya başvurulabilir; “pizza” için “pide” veya “lahmacun”, “Merry Christmas” yerine “İyi yıllar” kullanılması gibi. Allah Allah, bu nasıl iş? (s. 12) – *Oh God, why can't I do it?* (s. 9); Hişt, hişt! Memidik kardaş! (s. 13) – *Hey! Hey, Memidik!* (s. 10); Tövbe de tövbe! (s. 15) – *God forbid!* (s. 12).

12) Açıklamalı çeviri: Belge niteliği olan bilimsel ya da yazınsal metinlerde çevirmenin yazar ve kaynakla ilgili ek bilgi ve çeviri karar ve stratejilerini sunduğu çeviri yöntemidir. İnceleme konusu olan metin bu tür bir metin olmadığından bu çeviri stratejisi için hiçbir veri bulunmamaktadır.

¹⁷ Ebru Ertarman Şenyiğit, *Yaşar Kemal'in Eserlerinde Birleşik Eylemler ve Bunların İngilizce Çevirilerindeki Karşılıkları Üzerine Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Bursa, 2009, s. 62.

¹⁸ Y. Kemal, *age.*, s. 61.

¹⁹ M. Yazıcı, *age.*, s. 35.

13) Yabancılaştırma / Yerelleştirme: Yabancı kültürü tanıtmak amacıyla, çevirmenin erek dilin olanakları çerçevesinde, kaynak kutba yakın çeviri stratejisi kullanmasına yabancılaştırma denebilir. Yerelleştirme ise, uyarılmanın bir uzantısı olarak erek kültürden yola çıkıp çeviri işlemine girme işlevi olarak adlandırılabilir: “*Kabe*” – “*ceylan*”

“*Baglanur zulfune nice cadusun sen
Harem-i **Kabeyi** dam eyleyen **ahusun sen**
Hearts tangle to your curls, what a witch you are,
You turn Holy **Kaaba** to a hunting ground, what a **gazelle** you are.”²⁰*

Kırklara karışmış (s. 8) – *joined the Forty Holy Men* (s. 6); Hızır babamız (s. 22) – *The prophet Hızır* (s. 18).

14) Daraltma / Genişletme: Çevirmenin, çeviriyi açmılayarak veya ek bilgi sunarak genişletmesi ya da tam tersi biçimde kaynak metni tam veya kısmen özetleyerek çevirmesidir.

[Doğru, bir azıcık dayak attı, kemiklerini kırdı diye bir adam öldürüldüğü nerede görülmüş. Bir dayak için bir can... Fazla değil mi? “Ama daha kimsenin yüzüne bakamıyorum. İnsanlar bana baktıkça yerin dibine geçiyorum. Zeliha kızın değil yanına varmak, değil Zeliha kıza gönlümü söylemek, yüzüne bile bakamıyorum. Ama çare yok, elimden gelmiyor. Gücüm yetmiyor. Allah Allah, bu nasıl iş? Çözülüyorum, bu ne korku?”] (s. 12) – [*After all, who ever heard of killing a man just because he had given you a beating? ‘Yes, but I can’t look anyone in the face any more. I want to sink into the earth, out of sight. I can’t even go near Zeliha and speak to her, let alone tell her ... Oh god, why can’t I do it? Why am I so afraid?’*] (s. 9).

Sonuç

Sonuç olarak, Yaşar Kemal’in *Ölmez Otu* eserinin İngilizce çevirisinin bir kısmı üzerine yapılan bu incelemede, çevirmenin aynı anda farklı çeviri stratejilerinden birden yararlandığı ve özellikle ‘*yöresel kültür*’e özgü unsurları çevirirken yalnızca doğrudan aktarım gibi çeviri stratejisine başvurmak yerine; öykünme, somutlaştırma ve çıkarımlarda bulunma gibi farklı stratejilere başvurduğu ve bunun yanı sıra kaynak metindeki şiirselliği ve akıcılığı erek metinde de sağlamak adına, daraltma ya da genişletme gibi stratejilere yöneldiği görülmektedir. Ayrıca Yaşar Kemal’in eserlerinde

²⁰ <http://maviboncuk.blogspot.com/2006/03/poem-of-nil-what-witch-are-you.html>
(Yazıcı, 2007:38).

sıkça karşılaşılan birleşik eylemler ile ilgili Şenyiğit'in²¹ çalışmasında da vurgulandığı gibi, bazı dilsel öğelerin çeviri sürecinde erek dil normları göz önünde bulundurularak yeniden düzgülenmesi gibi stratejilerin de kullanıldığı göze çarpmaktadır. İncelenen metin kesitinde, yukarıda değinilen stratejilerin tümünün kullanılmadığı da göze çarpmaktadır. Bunun temelinde çeviri eyleminin doğası gereği iki farklı dil ve kültür üzerinde çalışmanın sonucunda özellikle de yazın çevirisinde karşılaşılan kültürel ve dilsel farklılıkların bulunduğundan söz etmek mümkündür. Berrin Aksoy'un çalışmasında da altını çizdiği bu kültürel öğelerin farklılığı ve dilsel yapıların çeşitliliği çevirmen için bazı stratejilere görece daha sık başvurulmasına diğer yandan kimi stratejilere hiç başvurulmamasına neden olabilmektedir.²² Aksoy'un da belirttiği gibi yazın çevirmenin özgürlüklerini sınırlandıran hedef kültürün yazımsal kuralları, hedef okurun beklentileri ve yine hedef kültürün ortamıdır.²³ Bu bağlamda bu parametrelerin de sürekli bir devingen yapıya sahip olduğu göz önünde bulundurulursa, çeviri sürecinde başvurulabilecek stratejilerin de benzer ölçüde devingen bir yapıya sahip olması beklenebilir. Bir başka deyişle bir eserin farklı zamanlarda çevrilmesi bile çeviri sürecinde farklı stratejilere başvurulmasını gerektirebilir.

Tüm bunların ışığında, özellikle yazın çevirisi ile ilgilenen çevirmenin bu farklı çeviri stratejilerine gerektiği yerde erek kültür gerektiğinde de kaynak kültür odaklı stratejilere başvurusu, çevirinin geniş kitlelere ulaşabilmesi ve iki kültür arasında köprü kurma vazifesini yerine getirmede daha başarılı olabileceği söylenebilir. Bu bağlamda yazın çevirisinin doğasını anlamak ve bu sürecin işleyişinde karşılaşılabilecek sorunlara getirilebilecek çözümleri incelemek yararlı olacaktır. Bunu gerçekleştirmek adına metin incelemeleri ve çeviribilim incelemelerinin bir arada yürütülmesinin ne denli önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Aksoy, N. Berrin, *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, İmge Kitabevi Yayıncılık, Ankara, 2002.

Aminova, Lale, "Yaşar Kemal'in "Yılanı Öldürseler" Hikayesi ve Abdulla Kadiri'nin "Ötgen Günler" Romanlarında "Saf Aşk" Teması ve Kadın Motifi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 20, Erzurum, 2002, s. 163-168.

²¹ E. Ertarman Şenyiğit, *age.*, s. 58.

²² N. B. Aksoy, *age.*, s. 53-96.

²³ N. B. Aksoy, *age.*, s. 58.

ÇEVİRİ STRATEJİLERİNİN YAZIN ÇEVİRİSİNDE UYGULANMASI: YAŞAR KEMAL'İN ÖLMEZ OTU
ESERİNİN İNGİLİZCEYE ÇEVİRİSİNDEN ÖRNEKLER

- Ece, Ayşe, *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmenin İzinde*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Hickman, William C., “Traditional Themes in the Work of Yaşar Kemal: İnce Memed”, *Edebiyat* (University of Pennsylvania, Middle East Center), V (1-2), 1980, s. 55-68. Çeviren Ayşe Mengi: “Yaşar Kemal’in İnce Memed’indeki Geleneksel Temalar”, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, Ankara, Mart 1983, s. 154-166.
- Kemal, Yaşar, *Ölmez Otu – Dağın Öte Yüzü 3* (ilk basım 1968), İkinci Baskı, Adam Yayınları, İstanbul, 1997.
- , *The Undying Grass*, İngilizceye çeviren: Thilda Kemal ve Collins Harvill, London, 1989.
- Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2: Sebahattin Ali’den Yusuf Atılgan’a*, 4. Baskı 1996, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990.
- Şenyiğit, Ebru Ertarman, *Yaşar Kemal’in Eserlerinde Birleşik Eylemler ve Bunların İngilizce Çevirilerindeki Karşılıkları Üzerine Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Bursa, 2009.
- Yazıcı, Mine, *Yazılı Çeviri Edinci*, Multilingual Yayıncılık, İstanbul, 2007.